

NÉMETH LÁSZLÓ ÉS AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG

NÉMETH LÁSZLÓ néhány barátjával a nyáron beutazta Romániát. Hajón lement a Regátba, megfordult Bukarestben és Konstanzában és onnan jött át Erdélybe, ahol meglátogatta Brassót, Sepsiszentgyörgyöt, Udvarhelyt, Marosvásárhelyt és Kolozsvárt. "Útjáról a Tanúban egy útirajzot írt: Magyarok Romániában címmel. E beszámolóról megjegyzéseinket két gondolatsorban mondjuk el; egyiket Németh Lászlóhoz fűzzük, a másikat az erdélyi magyarsághoz.

Németh László a mai fiatal írónemzedék legtehetségesebb, legtanultabb és legjobb író tagja. Szellemét két ellentétes, nála rendkívüli méretű adomány feszültsége jellemzi. Az első ethoszának szenvedélyes forrósága, amellyel minden kérdést egzisztenciális kérdésnek érez s életét hősieles elszántsággal felteszi reá. A másik ismereteinek hihetetlen szélessége, mélysége és hideg tárgyilagossága. Az izzó mag körül áttekinthetetlen szövevényben rendezkedik el a logikai gyémánt-hálózat. Ez a két ellentétes elem rendkívüli feszültséget támaszt benne, ami abban mutatkozik meg, hogy egyrészt minden új prófétai magatartása érdekében tudományos ismereteit átszervezi és meglepő nagy anyaggal kiegészíti, másrészt e nagy értelmi munka közben az izzó góc lassankint kihűl, mire az egész gondolati építmény összeomlik. Ezért ő az új tanítások embere és szakadatlan csalódások szenvedője. Látomások és felébredések, nagy álmok és kiábrándulások ütemében lüktet sorsának belső tragikuma.

Most ismét ez történt meg vele. Ütrakelt azzal, hogy legújabb szenvedélyét, a Duna-gondolatot hirdesse, megpróbálja és előbbre vigye. Evégből meg akarta nézni a román lelket, látni akarta az erdélyi magyarságot s előre posztulálta, hogy az erdélyi magyarság biztos híd lesz a Duna-gondolat két főpillérének: a magyar és a román népnek összekapcsolására. Ez olyan tiszta és világos gondolat, amilyen tiszta és világos a geográfiai képe: a Duna középső és alsó folyásánál levő két nagy síkság egymásra utalt népét egybe fonja és összekapcsolja Erdély, ahol a román és a magyar népet ezerszázados együttélésben nótette össze a történelem. De útja alatt nem volt ideje tanulmányt végezni, hanem impressziókat gyűjtött s ezek arról beszéltek, hogy a románnak eszeágában sincs a dunai gondolat; a duna-tiszaközi magyarság önnön bűneiben vész el s az erdélyi magyarság aranyhídja csak álom, helyén pusztuló, elkorhadt facölöpök emelkednek ki a mindent

elmosó új történelem özönvizéből. Hozzájárult ehhez az, hogy Romániában egy mérhetetlen gazdag néptelevény szinte vad életerejét érezte meg, viszont Erdélyben csak egy legázolt, szótalan, betokozódott, lárvaszerű magyarságot látott; hazulról pedig keserű csalódások tudatalatti undorát vitte magával. Útja sietős, fárasztó volt, nem volt ereje a mélységekbe leszállani s a látszatokat ellenőrizni; tudományos munka helyett hangulatok lettek úrrá felette s lassan elzáruló figyelme önnön líraiságának mélységeibe zuhant. Ezért bekövetkezett a nagy összeomlás, amely maga alá temette a dunai gondolat tündéralmát. Ha Romániában ideje lett volna az egész ország lelki és erkölcsi alkatát megvizsgálni, ha Erdélyből módja lett volna a lárvaszerű külszín alatt a visszahúzó élet forróságát és mélységét megmérni, ha szabadon érvényesülhetett volna intelligenciájának átható fénye és logikai biztonsága; ha lelke mélyét nem lepte volna be keserű kiábrándulások lepedéke: Németh László romániai útja új üzenetet és új látásokat hozhatott volna. De így elkiáltotta a keserű jajsztót: magyarság és halál egyet jelent.

Németh László szempontjából nem az a fő dolog, hogy ez az állítás igaz-e vagy nem, hanem az, hogy a fiatal nemzedék legkomolyabb, legkülönb és legmagyarabb szívű írója ezt a rettenetes kiábrándulást csakugyan átélte. Minél inkább meg vagyok győződve állításának tárgyi tévedéséről, annál emberibb részvételt gondolok reá.

Az erdélyi magyarság könnyen túléli ezt a megállapítást. Gyors volt a diagnózis, zaklatott volt az orvos lelke, túlságosan is szerette páciensét, ezért mondotta ki a sötét ítéletet. A beteg pedig hallgatott és mosolygott s erejét s erejét mi sem mutatja jobban, mint hogy ő vigasztalja doktorát. Az erdélyi magyarság éppen úgy nem halt meg, mint ahogy nem halt meg az a protestantizmus, amelyre Németh László szintén halálos ítéletet mondott, két templomi impresszió alapján, melyek közül az egyiket gyerekkorában Szilasbalháson élte át, a másikat pedig most, tíz-húsz év múlva egyik kalotaszegi templomban. Közül pedig sohasem találkozott vele.

Németh László összehasonlította a románság és a magyarság életerejét úgy, amint ez a két tárgy egy átfutó utasra impresszióvá válhatik. A románságnak nem igen volt történelmi osztálya, csak egy sokszázados, dús televényű parasztsága. Hirtelen, máról-holnapra, nem a maga erejéből, hanem a szerencse kedvezéséből Európa egyik leggazdagabb országában lett úrrá. Máról-holnapra tropikus erővel tört fel belőle egy új értelmiség, amely az állam adóbevételeit tetemesen felülhaladó illegitím jövedelemből úgy meghízott, mint egy pióca a friss emberi véren. Ezzel hasonlította össze azt a magyarságot, amely az utolsó időkben nagyrészt felépítvény volt: arisztokraták, zsentrik, hivatalnokok és lateinerek osztálya, mely az összeomlásban semmivé vált s az egész erdélyi társadalom gótikájából nem maradt egyéb meg, csak a fundamentum: a nép. Ha az erdélyi magyar paraszt életerejét, intelligenciáját, szívósságát és ellenállóképességét hasonlította volna össze a román parasztságával, ezt a keserű csalódást nem érezte volna.

Másodszor, ha számbavette volna, hogy a románságnak művelődési szervezetét, nemzetnevelő tényezőinek sokféleségét az erdélyi

magyarság egyetlen népszervezetével és utolsó művelődési intézményeivel: az egyházakkal hasonlíthatja össze s azt kérdezte volna, hogy az arányok számbavételével melyik végez heroikusabb s nagyobb munkát: megint nem érte volna ez a rettentő csalódás. De megse kísérelte megnézni azt a munkát, amely az egyház keretein belül elrejtve folyik, hanem az egészet mintegy élősi maradékot legfőbb tehertételül állította be a veszteség számlára. Ha meglátta volna, hogy az egész erdélyi magyar művelődés tulajdonképpen egyházi művelődés, nem követte volna el az „egyvidejűség anakronizmusát” * * azzal, hogy egy amerikai méretű kibontakozással szemben a századokkal visszاسüllyesztett magyar művelődést egyenlő mértékkel és a versenyképesség igényével mérje. Fecskefészket és barokkpalotát nem szabad egymással mérni. A magyar és a román néperő és művelődés térben egymás mellett él ugyan, de fejlődéstörténet szerint különböző időben. Egyik a történelmi kor legelején, a másik teljes kifejlődése után leszorítva és erőszakkal elnyomorítva egy merőben új történelmi életforma kezdő utait keresve. Ha valahol térben egymás mellé teszem a májust és a decembert, kétségtelen dolog, hogy kétségbeejtő lesz az összehasonlítás a decemberre nézve. De ha számbaveszem az idői különbséget, tudnom kell, hogy májusra december következik éppen úgy, mint a decemberre május. Az, ami nem látszik, még nem bizonyos, hogy nincs s a decemberi fák gyökerébe, törzsébe, ágaiba elbújva egy új tavasz keresi a maga életformáit.

Az erdélyi magyarságot csak a saját sorsán át szabad nézni. Hem szabad sem Magyarországon, sem Románián keresztül nézni, mert más síkban fekszik a léte. Erdélyben azt kell nézni, hogy az ottani magyarság miképpen tudja megőrizni a hagyományok élő emlékeit. Azt kell keresni, micsoda ellenálló erőt tud kifejteni átalakító hatásokkal szemben, mennyire marad meg elszegényedve, műveltségéből kivetkezettve a magyar fajiság szubstanciája, az az életcsira, amelynek hadművelleti mozdulata, hogy a föld alá bújjon, mert csírázni akar és merőben új tenyészetre indul. Azt kell nézni, miképpen létesül az egész népben gazdasági, társadalmi, erkölcsi és szellemi összefüggés. Igaz-e, hogy egy élő szövedék, amelyet akárhol érintek, az egész reagál rá s amelyet nem lehet addig elpusztítani, amíg ez az összefüggés erkölcsi és politikai valóság. Azt kell nézni, miképpen tudja kormányozni, nevelni, védeni és érvényesíteni magát s mennyi benne az önmagáért való felelősségnek, a reávaró hivatásnak, saját értékének és életképességének az öntudata. Az erdélyi magyarság, amely láthatatlan valóság, félig a föld alatt, félig a fellegek felett van elrejtve, mert f a j és h i t, nép és gondolat. A faj a hitből él, a hit a fajtát tartja s ezért legnagyobb szolgálatot az teszi neki, aki önmagába vetett hitét, életakarátát, közösségtudatát erősíti és az Amor Fatit fokozza benne. A Németh László írása nem ezt tette s ezért az erdélyi magyarság életrejének legbiztosabb próbaköve, hogy ez sem ártott neki.

RAVASZ LÁSZLÓ